

CAROLI ANTONII

LIB. BAR.

DE

MARTINI

S. C. A. A. M.

IN SUPREMO IUDICIORVM TRIBVNALI

A CONSILIIIS AULICIS,

ET P. P. O.

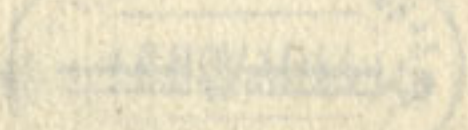
DE LEGE NATVRALI

DISSERTATIONES VI.

AVCTORE H. N. O. F. A.

MDCCCLXXII. VINDOBONENSIS. MUGGERLICH.

UNIVERSITATIS AUSTRIACAE

IN AUSTRIA

IN VIENNA

MDCCCLXXII.

IN AUSTRIA

IN VIENNA

IN AUSTRIA

IN VIENNA

2256

H-D

16

27

CAROLI ANTONII

LIB. BAR.

DE

MARTINI

S. C. R. A. M.

IN SUPREMO IUDICIORVM TRIBVNALI

A CONSILIIIS AVLICIS,

ET P. P. O.

DE LEGE NATVRALI
EXERCITATIONES VI.

EDITIO NOVA

SECVNDVM VINDOBONENSEM MDCCLXXX

CORRECTA ET EMENDATA.

CONIMBRICÆ:

TYPIS ACADEMICIS.

A. D. MDCCLXXXIII.

*Cum facultate Regie Curie Commissionis Generalis
pro Examine & Censura Librorum.*

FACULDADE DE DIREITO

Taxatum hujus Libri pretium est 480.

BIBLIOTECA

D. Botelho
Pereira Forjaz de Sampaio.

no. 7246

I

Quidnam esse, Brute, causæ putem, cur, quum constemus ex animo & corpore, corporis curandi, tuendique causæ, quæ sita ars ejus atque utilitas animi autem medicina nec tam desiderata sit, antequam inventa, nec tam culta, posteaquam cognita est, nec tam multis grata & probata, pluribus etiam suspecta & invisæ?

CICERO Tusc. Disp. III. pr.

SERIES CAPITVM.

I.

DE *Natura statuque hominum morali.* pag. 1

II.

De Obligatione, Lege, & Jure generatim, ac singulatim Naturali. 61

III.

De Legum Naturalium principiis ac proprietatibus. 124

IV.

De Juribus hominum universalibus, & eo, quod inde fluit, actionum moralium discrimine. 190

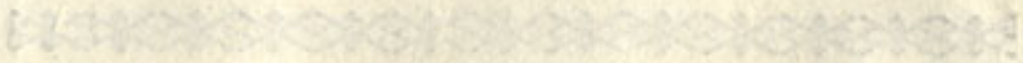
V.

De varia actionum moralitate, imputatione, ac conscientia 236

VI.

De Juris Naturalis partibus atque usu. 305

C A-

SERIES CAPITVM

I.

De Natura Status Imperatorum Romanorum pag. 11

II.

De Officiis Legatorum & Jurisdictione eorum pag. 11

III.

De Legatione Naturalium principum ac principibus pag. 12

IV.

De Juribus hominum in rebus suis, & eo quod in eis pag. 13

V.

De rebus alienis in rebus suis, & eo quod in eis pag. 14

VI.

De Juris Naturalis principibus aliis pag. 15

CA-

CAPUT PRIMUM

D E

NATURA STATUQUE HOMINUM MORALI.

1. *Naturæ notatio, & definitio.*
2. *Datur natura æterna.*
3. *Necessaria & independens.*
4. *Immutabilis porro, simplex, atque infinita, &c.*
5. *Ab hoc mundo.*
6. *Ac quibuscumque ejus Elementis diversa, quæ dicitur Deus.*
7. *Quod & aliis argumentis probari solet.*
8. *Cur jam Naturæ Autor Deus, jam vires mundi motrices.*
9. *Jamque vis cujusvis Entis propria, immo & ejusdem essentia tam possibilis, quam existens, naturæ nominentur.*
10. *Naturale quid dicatur.*
11. *Hominis natura unde sit derivanda.*
12. *(1) Quoad corpus.*
13. *Hoc suas habet motus regulas.*
14. *Unde illius perfectio, aut imperfectio.*
15. *Nec non bonum, malumque intelligitur.*
16. *Et (2) quoad animam generatim.*
17. *Vel intuitu (a) perceptionum.*
18. *Vel (b) phantasiæ.*
19. *Quæ varie adjuvari, ac impediri potest.*
20. *Vel (γ) facultatis appetendi, aut averſandi sensitive.*
21. *Istam boni & mali representationes impellunt.*
22. *Variique stimuli naturales.*
23. *Cum propensionibus adſcitiis haud confundendi.*
24. *Quomodo appetitio aut averſatio in affectus ubeant.*
25. *Et quæ horum sint radices.*
26. *Sæpe anima est indifferens; aliquando in æquilibrio.*

27. *Quæ anima hominis in specie ejusque facultates.*
28. *Cum (a) in cognoscendo attentio, reflexio, intelligentia.*
29. *Deinde ingenium, ratio, atque judicium.*
30. *Quibus evidentia perfectionem; opinio, ignorantia, error imperfectionem afferunt.*
31. *Tum (b) in appetendo voluntas, & declinatio.*
32. *Hæ agere nequeunt sine momentis.*
33. *Quæ vera sunt aut opinata.*
34. *Ambo vel in se, vel comparative tantum.*
35. *Quando appetitiones pugnent inter se.*
36. *Definitur actio interna, externa, mixta, permissio, possibilitas, seu facultas agendi.*
37. *Nec non impossibile, necessarium, contingens.*
38. *Necessitas simplex, & cum adjunctione interior, ac exterior.*
39. *Principium quotuplex sit.*
40. *Gaudet anima spontaneitate.*
41. *Et nudo arbitrio.*
42. *In actionibus intellectuæ, & voluntatis.*
43. *Refellitur, quod objicere posset.*
44. *Gaudet & libertate.*
45. *Quod ulterius declaratur.*
46. *Inde novæ actionum divisiones, earumque principia ducuntur.*
47. *Quæ actio lubens, quæ invita per violentiam, aut errorem.*
48. *Datur libertas determinationis, executionis, contradictionis, datur & libera cessatio.*
49. *Hominis dotes inutiles sine aliorum auxilio & socialitate.*
50. *Naturæ definitio ad hominis corpus, atque animam proprie applicatur.*
51. *Improprie vero ad ejus indolem, temperamentum, consuetudinem & nativitatem extenditur.*
52. *Sed posteriores hæ naturæ primam illam non tollunt.*
53. *Et perperam pro vera hominis naturæ usurpantur.*
54. *Status quid? Naturalis, vel adventitius.*
55. *Estque hominis physicus, vel moralis.*

§. I.

NATURA Græcis φύσις a φύω gigno inde dicta est, ut observat **SERVIUS** (a), quod nasci aliquid faciat: atque in hanc originem vocis, quotquot a Philosophis datæ sunt naturæ definitiones, variæ licet ac vehementer discrepantes, conspirant; abjectis enim, quæ ad propriam cujusvis hypothesein pertinent, notis, eam omnes dicunt vim cientem motus, seu *Principium actuosum*, quod scilicet rationem continet operationum, *entis internum*.

Naturæ notatio & definitio.

(a) Ad Virgil. Georg. II. 49.

Id ne ultro affirmare videamur, juvat aliquas Veterum, ac Recentiorum definitiones proferre: ac **ARISTOTELES** quidem, *Physic. II. c. 1*, & *Met. I. c. 7*, Naturam *Principium & causam motus atque quietis in eo, in quo primum est per se, non ex accidente*; **ZENO** *Ignem artificiosum ad gignendum progredientem via*; **EPICURUS** *Corpora*, seu rerum materiam, ex qua & a qua fierent omnia, & *inane*, adpellant: **V. CICER. N. D. II. 22**, & **23**. Ex Recentioribus **CHR. WOLFFIUS** *Dan. Sennertum* secutus eam definit: *Principium actionum & passionum entis Internum. Cosm. §. 145*. **THOMASIVS**, *invisibilia, quæ tangi non possunt*; ut semper natura denotet *potentias & virtutes. Fund. Jur. nat. L. I, c. 1, §. 3*. Igitur, si Epicuri atomos,

mos, Zenonis ignem, & quem Aristoteles sensisse creditur, calorem animale ex sole & astris natum generationis universæ causam, MOSHEIM *ad Cudworth. Syst. Int. C.V. Sect. 2, § 27, n. 2*, a primis illis definitionibus abstrahamus, patebit, naturam omnibus esse *vim gignentem* aliquid: & solum, undenam hæc sit, discrepari.

Datur natura æterna.

§. 2. Res innumeras existere in hoc universo, aliasque ex aliis oriri quotidie in tuemur: quoniam vero sine ratione aliquid esse, fierive, ac vim efficiendi nihilo tribuere, manifestam involvit repugnantiam, nihilum enim, seu quod non est, tamen esse simul & aliquid producere putaretur, nullum sane fingi tempus potest, quo nihil prorsus extitisset; sed æternam quamdam esse Naturam confitendum est.

Qui *casu & fortuna*, quæcunque sunt, progenita esse effutiunt, qualem his vocibus subdant potestatem, declarent, necesse est; vel enim *casus & fortuna* illis nihilum est præter inanem sonum, vel hæ voces aliquam quidem, sed ignoratam causam designant; si prius, aliquid fuisse antequam esset, consequetur, quod aperte absurdum; si posterius, id tamen, quod sumpsimus, manebit. Præclare CICERO: *Quidquid enim oritur, quaecumque est, causam habeat a natura necesse est. . . Causam igitur investigato. Si nullam reperies: illud tamen exploratum habeto, nihil fieri potuisse sine causa. Divin. II. 28.*

§. 3.

§. 3. Quæ sæculis omnibus prius fuit natura, quam nos facti, atque in lucem editi simus, nisi per se ipsam & necessitate intestina existere statuatur, fortuita tantum, aut, quod idem est, contingens & ab alio auctore creata prodibit; aut indagare tunc ulterius oportet, unde alius iste auctor proficiscatur, eaque tamdiu recurret quæstio, donec ad ultimam & sufficientem pervenitur rationem. Hæc in progressionem causarum in infinitum non est, quum nova semper requiri possit. Vel sic igitur æternæ non modo, sed etiam absolute necessariæ, ac a nulla alia pendens naturæ existentia elucet.

Necessaria & independens.

Et recidunt argumenta, quibus ex motu motorem, e re producta improductam, seu ex facta non factam arguunt. Nullam vero contingentium seriem excogitari posse, quæ non in quodam necessario terminetur, vel noto ovi & gallinæ exemplo etiam rudes intelligent; quousque enim progrediaris, semper ovum ponere debes, ut gallinæ ortura concipere possis; & rursus gallina ante ovum ponenda, quam ovi existentia concipiatur. Quamdiu igitur in illa subsistitur serie, nulla unquam ovi aut gallinæ sufficiens ratio reperitur. WOLF. *Cosmol.* §. 90. Non inseite in hanc rem Carneades apud CICERONEM *N. D.* III. 12. *Si nullum, ait, corpus immortale sit, nullum esse corpus sempiternum. . . & si omne animal mortale est, immortale nullum est.*

-nol

§. 4.

detrectantes, qui sibi pollicem præcidunt, *L. 4, §. 12. D. de Re. mil.* malum perpetiuntur ex ipsa actione ortum atque internum; cum vero hi lege Valentiniani flammis ultricibus concremantur, *L. 5, C. Th. de Tyron.* malum subeunt occasione actionis, adeoque externum. Itaque, qui actiones externe tantum bonas malasve esse contendunt; cur ii non negant aliquid in linea inesse, unde recta hæc sit, an curva discerni possit?

Et jam
physice
tantum,
jam moraliter,
jamque
utroque
modo.

§. 62. Duplex autem est actionis sive bonitas, sive malitia, quarum altera *physica*, quæ ex *materiali*, hoc est vi, motu, arbitrioque animalibus communi; altera *moralis*, quæ ex *eiusdem formali*, nimirum dependentia seu proventu a libertate, & MORALITAS generatim dici solet. Ac nulla quidem dubitatio est, quin homo, qui libertatis est particeps, & modo bona vera, modo tantum opinata sectatur (§.33), actiones tam physice, quam moraliter bonas, malasque simul producendi habeat potestatem; quoniam tamen utraque hæc bonitas aut malitia non ita ad se invicem adfixæ sunt, ut una ab altera secludi nequeat (§.55); fieri utique poterit, ut actio physice bona sit moraliter mala, & physice mala sit moraliter bona, & ideo, quæ ex materiali eveniunt consecutiones, ab iis, quæ ex formali sequuntur, sint diversæ.

Qui

Qui Jasonem interfectorius gladio vomitum
 ejus aperuit, quam sanare medici non poterant, CICERO, N. D. III. 28, bonum quidem fecit physicum; at non bene egit moraliter; contra, cum *Herculi Dejanira tunicam sanguine centauri tinctam dedit* inscien-
 ter, idem l. c. aut, qui medicinam sumere volens, ab incuria pharmacopolæ deceptus bibit cicutam, actiones posuerunt moraliter bonas, & physice tantum malas. Etsi igitur aliqua bonitas vel malitia cum actione necessario sit connexa (§. 61), bonitas tamen vel malitia physica a morali sejungi sæpius possunt. Vidit id Cartaginensis Senatus, cum juberet, *In crucem tolli Imperatores, si prospero eventu, pravo consilio rem gessissent.* LIVIUS, Lib. XXXVIII. C. 48.

§. 63. Quæ sola bonitate, vel malitia morali inter se non differunt actiones, illæ moraliter indifferentes nuncupantur. Tunc porro deesse istud discrimen constat, si vel plane nulla, aut par omnino bonitas, vel malitia moralis de iisdem enuntiari possit. Itaque ob primam rationem competit ejusmodi adiaphoria non modo omnibus actionibus physicis, sed etiam illis liberarum actionum generibus æ formis, quarum nudæ notiones ita indefinitæ sunt, atque a loco, tempore, persona, aut modo abstractæ, ut ex iis solis nondum liceat intelligere & respondere, an ea, quæ producunt, consecutaria recedant ab agentis essentia, an vero naturali ejusdem scopo congruant.

Dantur
 actiones
 indiffe-
 rentes
 spectata
 sola ca-
 rum no-
 tione.

Igi-

Igitur non modo infantum, furiosorum, eorumque omnium, qui carent libertate, sed & sani hominis deambulatio, scriptura, teli jaculatio, actiones dicuntur moraliter indifferentes, quippe abstrahendo a reliquis circumstantiis nondum demonstrari potest, an bonæ sint vel malæ; neutram hanc indifferentiam respuit loquendi usus. V. D. THOMAS I. 2, Q. XVIII. Art. 9; LEHMAN. ad Puf. I. II. II. Quare nodum in scirpo quærunt TITIVS ad Puff. obs. 65; & BURLAMAQUIUS I. C. XI. §. 9, quibus actionis indifferentia *in abstracto* vana Scholasticorum subtilitas est visa ob illam rationem, quod actio ab omnibus adjunctis seclusa merum sit figmentum. Quasi vero id scholasticis venisset in mentem, ut actionem hujusmodi actu existentem affirmarent, ac non solum notionem sive conceptum, qui de actione formatur, intellexissent. Nullum sane datur animal, quod nec rationale sit, nec irrationale; nullus calculus, qui nec album colorem præ se ferat, nec nigrum; quid autem obstat, ne vel animal, vel calculus in genere, concipiatur. Ita & PAPINIANUS, *quid dicit venenum facere, adjicere debet, utrum malum, an bonum.* L. 236. D. de V. S.

Non vero cum suis adjunctis considerata.

§. 64. Actiones humanas singulares quod attinet, quæ scilicet loco, tempore, persona, & modo circumscriptæ sunt, *Facta* strictius dicta (§. 48), sunt quidem, qui existiment, in eis quoque formalem indifferentiam, qua nimirum nec moraliter bonæ sint nec malæ, sed utriusque qua-

qualitatis induendæ tantum capaces, reperiri, verum in media hi caligant luce. Quæcumque enim a libertate & ratione perfecta est actio, intrinsecam quamdam liberamque mutationem habet, ac bonam quidem, si fini creationis sic consentanea, si non sit, malam (§. 60). Igitur actionem humanam singularem formaliter indifferentem, quæ neque in bonis ponatur nec in contrariis, statuere, vel inter esse & non esse, medium quid relinquere (§. 15), æque est absurdum.

Ridet CICERO Epicureorum inscientiam differendi, quod aliquid *nec verum esse, nec falsum* docerent: *Quod enim, ait, verum non est, qui potest non falsum esse? Aut quod falsum non est, qui potest non verum esse? Qui actiones liberas singulares in concreto indifferentes, id est nec bonas, nec malas defendunt, differuntne acutius? an aliqua existere linea potest, quæ nec recta sit, nec curva? Pendet actio libera ab eo rationis ac intelligentiæ gradu, qui in nostra potestate est: huic si sit conformis, cur non erit moraliter bona, si difformis, cur non moraliter mala? Quare idem CICERO: Omnis, inquit, actio vacare debet temeritate, nec agere quidquam, cujus non possit causam probabilem reddere. Off. I. 29. Rem vere extra dubitationem ponunt illa Sacri Codicis loca: Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii. MATH. XII. v. 36. Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam DEI facite. I. Cor. X. 31. §. 65.*

Nisi quatenus
æqualem
habere videntur
bonitatem,

§. 65. Altera hujus loci quæstio est de indifferentia, quam vocant objectiva, & quam dicebamus ab actionibus humanis bonitate inter se æqualibus derivari: utrum enim & ista esse possit, ambigitur. Sed affirmantium sententiæ facile subscribimus. Quandoquidem nullum adduci potest solidum fundamentum, cur plures ejusdem rei causæ, plurave media ad eundem finem obtinendum æque idonea, & hinc æque bona repugnarent. Immo ejusdem possibilitas innumeris fere exemplis comprobatur. Quod enim aiunt singularum rerum singulas esse proprietates, nec duo dari perfecte eadem; id magis non evincit, quam alios adhuc superesse characteres & notas, quibus duæ actiones bonitate sibi prorsus similes ab invicem tamen discernantur.

Ita plures sunt monetæ, quibus debitum expungi potest; plures vestes corpori detegendo; pluresve panes vitæ sustentandæ æque apti. Igitur ex his mediis eodem modo ad finem bonum tendentibus unum alterumve impendere, actio est moralis, non quidem formaliter, sed objective tantum indifferentis. Quare APOSTOLUS: *Nemo, ait, vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.* Col. II. 16. Ex hisce apparet Titii observationem 65, ad Puf. II. §. 11, in qua actio, quæ bonum finem habet, bona dicitur, sensu negante, seu indifferentis, falsam esse (§. 15), atque in logomachiam abire. Quod verò actio.

actiones bonitate inter se haud æquales, si quidem differentiam agnoscere non sit in nostra potestate, spectent ad objective indifferentes, sequens §phus docebit.

§. 66. Hisce probe intellectis, omnia, quibus indifferentia actionum formalis fulciri solet, argumenta nullo negotio refelluntur. Sunt enim ejusmodi, ut illam tantum probent adiaphoriam, quæ vel ex nuda quarumdam actionum notione, vel ex factis inter se bonitate æqualibus, aut etiam mere physicis ducitur. Non igitur hic objiciat quisquam dari actiones liberas, quarum consecutaria prævideri ab agente tamquam Ente finito non possint; & illas porro esse formaliter, ut ajunt, atque in concreto indifferentes. Tantumdem enim libera est actio, quantum ab arbitrio & ratione agentis pendet (§. 44), quodsi bonum vel malum cum actione copulatum perspicere agens non possit, tum certe in ejus potestate non est positum, an utatur ratione; quippe quæ per facultatem rerum nexum perspicendi definitur (§. 39). Manet ergo, actionem hac ex parte liberam non esse, sed mere physicam.

Nec plus evincunt adversarum argumenta.

Fac homini ex ignorantia insuperabili bibere cicutam pro medicina, libere quidem agit, quod bibit, & eatenus actio est moraliter bona (§. 62.), nemo autem dixerit libere illum bibere cicutam: hinc actio & solum phy-

physice mala (§. cit.). Nulla hic actionis indifferentia formalis in concreto, quam CANZIUS *Discipl. mor.* §. 62, invenisse sibi visus est. Quare & illa corrumpit opinio, quæ aliquas actiones liberas negat esse morales; V. ACHENW. *Obs.* I. N. I. §. 14. Neque hactenus traditis GROTII intercedit auctoritas, dum ait I. II. §. 1. n. 3; *Ab hoc esse ad non esse statim fit transitus, at inter alia adversa, ut album & nigrum, reperire est aliquid interpositum sive mixtum; quod fieri laudabiliter, & omitti, aut aliter fieri posse;* patet enim eum loqui de indifferentia objectiva, sive de actione in se laudabili, quæ tamen omitti potest, si alia æque ad finem idonea sit præsto. Nec urgeas; *tepidum* medium esse inter frigidum & calidum, *crepusculum* inter lucem & tenebras: IDEM L. II. XXIII. §. 1, recte enim respondit PUFFENDORFIUS, medium illud esse participationis tantum, non vero affirmationis & negationis. de I. I. N. & G. I. C. II. §. 9. Sane bonum ex *non esse*, malum ex *non esse* cum agente consentiens duci, hæc duo vero non habere tertium supra vidimus (§. 15). Idem sensus CICERONIS *Fin.* III. 16. sqq. si jungatur cum *Off.* I. §. 29.

Quid sit
obligare
sensu
grammatico.

§. 67. Ab actionum bonitate vel malitia obligationis & legis notiones ducuntur, de quibus jam dicemus. Ac OBLIGARE quidem proprie est corpus quoddam laqueis, funibus, catenis, aliisque ligamentis fortiter devincire, ita ut certæ cuidam rationi ac modo manere adfixum debeat. Qua in re quinquepartita statim sese offert
idea;

idea; primum enim concipitur vis, quæ obligat; deinde vis, quæ obligatur; mox vinculi sive nexus constrictio; tum quæ in hac constrictione inest, motus, situs ac posituræ ratio; postremo necessitas rei ligatæ imposita, quæ facit, ut ad illum modum ac metam non possit non hærere.

Hac significatione PLAUTUS *Obligare tabellas*; *Bacch. IV. Sc. 4, v, 96. Crus & Brachium fractum, Menæch. V. Sc. 3, v, 9*; COLUMELLA *R. R. II. 2. Obligare Manipulos*; CICERO *Obligari vulnus, Tuscul. II. 16. & 17. & N. D. III. 57. dixerunt*. Igitur, cum os fractum obligatum est, Fascia est (a) *Vis ligans*, Os (c) *Vis ligata*, Actus, quo fascia ad membrum adstringitur (c) *Devinctio*; unde consequitur (d) *& Modus*, cui pars illa corporis suis demissa sedibus sese accomodare debet; & (e) *Necessitas* in acetabulo suo permanendi.

§. 68. Obligationis nomen a verbo *obligare* descendit, quod olim active tantum, postea etiam passive dici cœpit. Igitur in grammatica & propria significatione *obligatio activa* est actus, quo vis quædam corporea adstringitur & circumligatur; necessitas vero tali corpori imposita motus suos ad determinatum modum attemperandi, obligatio est *passiva*. Et quum *Id, secundum quod varia determinari, & modum æquabilem accipere debent*, sive *Representatio determinationis rationi conformis*, REGULA

Quid obligatio physica activa, & passiva: quid Regula.

di-

dicatur (§. 13) vel *Norma*, hæc autem regula & norma ut propositio cogitari possit, dubium non est, quin posita obligatione activa, ponatur etiam propositio, quæ hanc obligationem, sive, quod idem est, modum a corpore ligato tenendum enuntiat.

De physica in vincula conjunctione intelligi potest *Obligatio innocentum*, ad quam efficiendam, qui fraude societatem coierint, coerceri jubentur in L. 1, §. 1, D. ad L. Coro. de fals. juncta L. 1, §. f. D. de Aleat. Sed neque regulæ & normæ vocabula ab usu loquendi abludunt. Uti enim *Gnomon*, *Libella*, *Circinus*, ita *Regula* & *norma* geometris sunt instrumenta, quorum illud ad rectas lineas, hoc ad perpendiculara & angulos sive facile describendos, sive mensurandos inserviunt. Unde LUCRETIVS R. N. IV. v, 516.

*Denique ut in fabrica, si parva est regula
prima,*

*Et Libella aliqua, si ex parte claudicat hilum,
Normaque si fallax rectis regionibus exit,*

*Omnia mendose fieri atque obstipa necessum
est, &c.*

Postea translatae sunt hæc voces ad id omne significandum, ad quod varia similiter referri, & inde modum accipere debent. V. CICER. Qu. Ac. IV. C. 9, & 11, Tales erant regulæ motuum in corpore (§. 13), sensationis (§. 17), phantasie (§. 18), appetitus (§. 21), quæ verborum formulis a nobis sunt expressæ.

§. 69. Quandoquidem in nexu ligamentorum cum corpore ligato essentia obligationis activæ physicæ, in repræsentatione autem determinationis rationi conformis, five in hujus vinculi enuntiatione essentia regulæ consistit (§. 67, & 68); palam est, ligamenta quidem obligationi activæ, atque hanc regulæ veluti principia & causas suis effectibus præire; adeoque nec sine ligamentis obligationem activam, nec sine obligatione activa regulam ab ea pendentem intelligi, atque definiri posse; ad hæc omnia tamen explicanda remotiores atque externas ligamentorum causas exprimere haud oportere. Quia vero illa regula & forma, quæ ad quascumque demum actiones pertinet, latissimo LEGIS vocabulo designatur; quidquid hic de regula generatim dictum est, ad regulam quoque in specie sive legem erit extendendum.

Quæ obligationis
physicæ,
& regulæ,
legisque sit
essentia:

Lex à græcō λεγω proprie est *verborum formula*, ERNEST. *Clav. Cic. voc. Lex*, cui quædam, veluti motus & actiones, attemperari debent. Quare Veteres *usi imagine & translatione Legem Regulam esse dixerant*, SENECA. IV. *Benef. 12.* Adeoque jam regulæ, jamque leges imaginationis, appetitus, lex carnis, lex spiritus, lex in membris, lex in mente; V. D. PAUL. *ad Roman. VII. 23*; tum leges mechanicæ, hydraulicæ, hydrostaticæ, leges numerandi dyadicæ, decadicæ, aliæque innumeræ in variis disciplinis

F

me-

non posse, & ideo post tot improbos conatus a Philosophis prolatum esse nihil, ex quo omnium naturalium legum ratio sine ingenti contorsione elucescat.

Hæ sunt præcipuæ rationes, ob quas KULPISIUS *Coll. Grot. Ex I. Th. 5*; dein GRIBNERUS *Pr. J. N. prol. C. IV*; BARBEYRACIUS *ad Puf. de O. H. & C. I, III, §. 13*; EV. OTTO *ibid. §. I*; BURLAMAQUIUS *XI, IV, 4, 5*; & GLAFUSIUS *I, III, 13, 14*, principii sufficientis existentiam atque utilitatem negarunt. Putabant enim, si quis subtiliter judicare vellet, omnia principia gravi quodam defectu laborare. Contra AUCTOR *Dub. J. N. G. V, §. 2, & 15*, principii quidem utilitatem agnovit, illud enim simile facit *margaritæ pretiosissimæ, quam qui invenit omnia vendit, ut illam acquirat*; siquidem ut ab unitate ad multitudinem, a puncto ad lineas & circulos, a semine ad arborem fiat progressus; ita & principii extensione, & multiplicatione Jus oriri possit. Tot tamen excitat difficultates, ut ejus possibilitatem definire ausus non sit. Inde factum, ut post tot de principio certamina disciplinam nostram alii asperam nimis & salebrosam, alii etiam ridiculam invenerint.

§. III. Enim vero eam esse constat rationis naturam, ut nisi universalis aliqua propositio præmittatur, recta ratio peculiare eruere conclusiones non possit, quod quidem agnoscunt omnes modo laudati scriptores, sed id tantum contendunt
ad

Probatur
illius necessitas.

ad vitæ morumque ratiocinia non unam, sed plures generales propositiones pertinere. Atqui omnino falluntur. Quum enim hæ ipsæ generales veritates nos non ducant ad repugnantia (§. 72), adeoque vel reciproçari, vel vero eodem ordine aut simul, aut gradatim progredi debeant; consequens est, ut illæ aliquo modo semper coagmententur, & in aliquem communem scopum veluti totidem lineæ in centrum suum desinant (§. 57, 59), ac porro ut proximum hujus scopi genus unicum disciplinæ nostræ sit principium, Neque exiguum esse hujus propositionis fundamentalis usum ii sunt experti, qui non modo difficiles quæstiones ad eam exigere, sed etiam aptius naturalium legum systema, hoc est, veritatum moralium inter se connexarum compagem, architectari & construere tentarunt.

Notæ sunt Logicorum Regulæ: *Ex meris particularibus nihil sequitur. Et: Quævis ratiocinatio redigi potest ad primam syllogismorum figuram.* Ergo & in proferendis naturæ legibus ratiocinationem a propositione universali quasi prima earum stirpe ordiri oportet. Sane id convenit cuique legi particulari, tendere ad verum bonum (§. 80), adeoque ad perfectionem (§. 14), atque communem finem (§. 59). Non desunt itaque notiones universales & communia fundamenta, quibus æque nitatur nostra disciplina; undecumque illam spectes. Quare recte hac in re
ju-

judicavit HOBBIUS de sua ætate: *Huic philosophiæ parti idem contigisse, quod viis publicis, quibus omnes ingrediuntur, euntque prorsum, & retrorsum, alii animi causa inambulabant, alii rixantur, sed nihil feritur. Cujus rei ratio sit: quod nemo (aut saltem tunc pauci) eorum, qui materiam hanc tractarunt, commodo usus sit docendi principio. De Civ. Epist. dedic.*

§. 112. Et ita evanescunt dubitationes, quæ de unico cognoscendi principio supra admotæ sunt. Quum enim demonstrata sit illius possibilitas, fieri nequit, ut, si id rite ac univèrsaliter fuerit conceptum, particulares quædam morum regulæ in præteritis relinquuntur. Indoctos quod attinet, habebunt ii quidem legum naturalium notitiam atque usum, artem non habebunt; docti vero, quando in conclusionibus consentiunt, principia non statuerunt discrepantia nisi verborum sono; quod si principiis re ipsa differentiibus sunt usi, eorum dissensus etiam in conclusionibus perdurat. Nihil etiam evincit argumentum a reliquis disciplinis peti- tum, quippe quæ ab hac nostra sunt diversæ, ut proin non statim ab una ad alteram valeat complexio. Quamquam neque illæ suis carent rivis, qui ad unicum communem fontem, veluti Theologia positiva ad revelationem, Physica ad convenientiam cum viribus naturæ revocantur,

Et dubitationes recitantur.

Si-

Sicuti in Logica ratiocinandi vis augetur exercitatione, perficitur autem doctrina, ita naturæ leges sine disciplina cognosci quidem possunt, sed si hæc accesserit perspicuntur penitius. Quapropter etiam CICERO observavit, Juris civilis *magnum usum esse apud plures, artem in uno Sulpicio, quod didicisset, habere regulam, qua vera & falsa judicarentur, & quæ quibus positæ essent, quæque non essent consequentia.* Brut. 45. Quid quod illi etiam, qui non unum, sed plura legum naturalium suprema capita statui volunt, tamen quasi sui immemores fatentur, ista *artissimo inter se vinculo coherere, æquaque ratione ad promovendos creatoris fines concurrere*, BARBEYRAC. *ad Puf. de Off. I. C. 3, §. 13*; nec non vel *ex natura rei & negotii*, GLAFEY. I, III, 18; vel *ex natura hominis ejusque conditione* derivari, BURLAMAQ. III, C. IV, §. 5. Quum igitur primam propositionem fundamentalem in alias minus fundamentales scindi nemo negaverit; quomodo sic a nobis dissentiant, non video.

Indicatur
Legum
naturæ
fons.

§. 113. Postquam principii unius universalis possibilitatem magnumque usum perspeximus, nullis est opus ambagibus, ut illud jam dudum inventum & facile cuique obvium esse ostendamus. Quum enim medium id esse debeat, per quod recta ratio divinæ voluntatis naturaliter obligatorie certior fieri possit (§. 19), hanc voluntatem vero naturæ Auctor quæ talis expressis verbis haud declaraverit, manifesto colligitur, eam non aliter nobis

pa-

patefieri, quam *rebus ipsis & factis*. Itaque ex his primum educere oportet, quodnam in homine creando propositum DEI fuerit, tum vero de regulis constabit, quibus humana vita attemperanda sit, ut ejusdem voluntati pareamus. Quamobrem ii optime sensitse mihi semper visi sunt, qui *finis rerum a DEO conditarum, quatenus ex ipsa earum essentia atque natura solo rationis lumine intelligi, atque actionibus nostris liberis adplicari possunt*, uberrimum esse omnis legis naturalis fontem statuerunt.

Hocce cognoscendi principium non modo diserte commendarunt HEMMINGIUS de *Leg. Nat. in Præf.* & passim; VELTHUYSIUS de *princ. Jusf. in diss. T. II. p. 962*; PRITIUS *diss. de Princ. Jur. Nat.*; WAHLIUS *Acroam. Jurisp. Tab. V. §. II*; KNOBLACH. *diss. de pr. Jur. Nat.*; HEINEC. *ad Puf. I, III, §. 9, n. XI*; TITIUS *ad Puf. Obl. 78*; LEHMANNUS *ad Puf. I, III, §. 10*; & HOLLMANN §. 44, 46, 48; sed etiam in quæstionibus specialibus ad illud sæpe provocare debuerunt omnes J. N. scriptores. Cf. D. THOMAS *in eth. lect. §. I. 2. q. 94, art. 2*; H. GROTIUS, qui L. II, C. VII, §. 2, n. 1, *a fine in moralibus optimam esse probationem*, scripsit; CUMBERLANDUS II, 7; IV, 2; V, 1, 12; COCCEJUS *diss. XII, §. 45*, ubi *modum Leges N. ex finibus probandi optimum esse dicit & certissimum, & ex eo universum Jus naturæ deduci posse*; AUCTOR DUB. J. N. C. V, 12; cui *principium cum fine idem esse videtur*; BURLAMAQUIUS l. V, 2, 3, 10, II,

II, II, 3, 6, 7, & IV, 5; & DARIESIUS §. 144, Cor. IV; & denique WOLFIUS *Ontol. lat.* §. 503. Nec alia fuit mens veterum, a quibus propterea tot disputationes de finibus bonorum institutæ sunt. Audiamus loco omnium CICERONEM *de Finib.* V, 6. *Cognitis, inquit, rerum finibus, cum intelligitur quid sit & bonorum extremum, & malorum, inventa vitæ via est, conformatioque omnium officiorum.* Et paullo post: *In his quid sit extremum & ultimum fons reperiendus est: quo invento omnis ab eo quasi capite de summo bono & malo disputatio ducitur.* Tum *l. de L. L.* 5, *Discendum esse, ait, cujus muneris colendi efficiendique causa nati, & in lucem editi simus, quæ sit conjunctio hominum. His enim explicatis fons legum & Juris inveniri potest.* Sunt non pauci, qui ex rerum finibus DEI probant existentiam, nos ex illa alibi sapientiam (§. 59), nunc voluntatem derivamus, convenienter dicto Apostoli: *Invisibilia ipsius a creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, conspiciuntur. Rom. 1, 20.*

Unde unica propositio fundamentalis.

§. 114. Atque ab hoc fonte primum proficiscitur fundamentalis propositio seu generalis naturæ lex: *Quæcunque actiones nostræ liberæ cum finibus rerum a DEO creaturarum sola ratione conspicuis necessario connectuntur, illæ sunt ponendæ, & quæ ab his finibus desleētunt, omittendæ.* Igitur priores præceptæ, posteriores prohibitæ vocantur (§. 76). Quod si dentur actiones ad fines hosce adsequendos quidem idoneæ, sed non ita necessariæ, ut non aliæ reperiantur,

tur,

tur, quibus idem finis æque bene obtineri possit, illæ ad *permissas* pertinent (§. 78). Quum autem id, cujus cognitio ab altero derivatur, primum non sit principium (§. 109), consequens est, ut hæc lex naturæ fundamentalis, quæ ipsa ex rerum finibus per earum essentiam & naturam determinatis hauritur, supremum disciplinæ nostræ fontem non constituat.

Jam observavit SCHIERSHMIDIUS §. 172. *Legem naturalem supremam ipsum Juris naturalis generalissime sumpti principium esse non posse, licet sit principium principio J. N. proximum.* Hinc omnes naturæ leges, neque legi fundamentali excepta, sunt conclusiones, quæ vel immediate ex fonte, vel mediate ex legibus magis fundamentalibus sequuntur. Ita quidem ut fons, vel lex generalis ponatur in propositione syllogismi *majoris*; actio, de qua est quæstio, in *minore*; bonitas vel malitia actionis, & hinc naturale præceptum vel vetitum, in *conclusionis*; v. c. *Quidquid cum finibus divinæ voluntatis necessario connectitur, est præceptum; sed cibum sumere necessario cum iisdem connectitur; ergo.* Contra: *Quidquid DEI finibus repugnat, illud est vetitum, sed nimius potus, vaga venus iisdem repugnat; ergo.* Et hoc modo sicuti radii omnes in circulo a centro ducuntur, atque in illud redeunt, ita vivendi regulæ ex hominis scopo & fine patefiunt, atque ad eundem contendunt. Adposite POETA:

*Vina stim sedant, natis venus alma creandis
Servit, finem horum transilisse nocet.*

Dein tres
partiales
proma-
nant.

§. 115. Quandoquidem hominum existentia, & facultatum ipsis tributarum usus, fines sunt intermedii (§. 58), qui ad manifestandas DEI perfectiones, & gloriam ejus illustrandam utpote ad extremum finem referuntur (§. 58), clara utique est sapientissimi opificis intentio, ut nos finibus hisce, ad quos natura tendimus (§. 22, 49, 59, Sch. 102), convenienter vivere, & porro nosmet ipsos æque ac alios non solum conservare, sed etiam usu facultatum nostrarum nos invicem perficere debeamus. Actiones hominum liberæ, quæ gloriæ DEI amplificandæ inserviunt, *Cultum* seu amorem DEI, quæ nosmet ipsos perficiunt, *Philautiam* seu amorem sui, quæ aliis civibus perfectionem adferunt, *socialitatem* seu amorem proximi constituunt. Itaque tenemus causam, cur omnia hominum officia ad tria hæc capita reduci, & inde veluti a propositionibus secundum quid fundamentalibus repeti passim soleant.

Tria porro sunt objecta, in quibus naturales leges versantur, DEUS, nosmet ipsi, atque alii homines. Addunt quidam Angelos & bruta, sed illos ratione non cognoscimus, hæc vero cum obligationis moralis, tum Juris veri nominis sunt expertia. *Nilil*, ait CICERO, *hominis Juris cum bestiis III. Fin. 20.* Quod autem intuitu brutorum, & reliquarum rerum facimus, ea ex tribus prioribus

bus officiis satis explicantur. Atque cum his principiiis summa est ethnicorum scriptorum cum sacro Codice harmonia. *Iustitiam adferre observat CICERO, cum cognitum habeas, quod sit summi Reſtoris & domini numen, quod conſilium, quæ voluntas, cujus ad naturam apta ratio vera illa & summa lex a Philoſophis dicitur, Fin. IV. 5.* Porro Philoſophia nos primum ad deorum cultum, deinde ad jus hominum, quod ſitum eſt in generis humani ſocietate, tum ad modeſtiam, magnitudinemque animi erudit; *Tuſc. I. 26.* Idemque alibi docet: *Neceſſarium eſſe ut ſapiens nihilo ſe ſe plus quam alterum diligat.* Tum nos natura propenſos eſſe ad diligendos homines, quod fundamentum Juris ſit, *de LL. I, 12, & 15. Cf. & LL. 23.* Id ipſum fortiter inculcant illa ſacrarum litterarum loca: *Eſtote perfecti, ſicuti & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Math. V, 48. Super omnia caritatem habete, quod eſt vinculum perfectionis. Coloff. III, 14. Diliges Dominum DEUM tuum - - - Hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut te ipſum: In his duobus mandatis univerſa lex pendet. Math. XXII, v. 37, ſq. Omnia, quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Math. VII, 12. Cui altera reſpondet facilis, & dudum celebrata regula: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.*

§. 116. Juvat modo omnes quos ſupra (§. 109) deſcripſimus principii cognoſcendi characteres cum fonte noſtro comparare, ut inde adpareat nos genuinam

Est principi-
pium no-
ſtrum ve-
rum, evi-
dens, &
adæqua-
tum.

le-

legum naturalium stirpem detexisse. Quid autem esse verius potest, quam divini Creatoris fines sola rerum natura conspici, quos utique negari ausit nemo (§. 58, 59), aut repugnantiae arguere (§. 29). Quid *evidentius* homini sana ratione utenti, licet alias rudissimo, quam finibus hifce convenienter esse vivendum, qui in naturali DEI cultu, & porro in sui atque aliorum perfectione, seu felicitate positi sunt (§. 115). Quid denique magis *adæquatum*, quam illud, quod naturalia officia omnia erga DEUM, seipsum, & alios complectitur (§. cit.), cunctas vero ratione non cognitatas leges & mere positivas excludit (§. 113). Si igitur est adæquatum, quin *primum* fit, *universale* & *domesticum*, nequit dubitari (§. 109).

Qui veritatem principii nostri impugnare nequeunt, in illo tamen desiderant evidentiam, quod nec fines naturæ omnes cogniti sint, nec ex illis leges quævis particulares uno quasi intuitu perspici, aut immediate saltem deduci possint. GLAF. I, III, 56-60.

Ast satis est nos eos fines cognoscere, e quibus omnes naturæ leges mediate saltem promanant. Falluntur enim, qui tantum alicujus principii poscunt evidentiam, ut eo audito statim ac sine ulteriori ratiocinio se se ultro offerant reliquæ conclusiones. V. GUNDLING II, 11, 19. Hoc enim modo neque principiis metaphysicis contradictionis, aut rationis sufficientis evidentia tribui posset.

V.

esse, quamvis inhonestus sit, ac turpis, qualem describit HORATIUS: *Introrsum turpem, speciosum pelle decora*; I, *Epist.* 16, v. 45. III. Tertiam & propriam *justi* definitionem suggerit CICERO, dum ait, id esse, *nemini nocere*, I. *Off.* 7; *non appetere alienum, qui enim id faciunt, proprie sunt injusti*, *Tusc. Disp.* III. 17: cf. & GROTIUS *J. B. & P.* I, I, 5; PUFFENDORF. *de O. H. & C.* I, C. 2, §. 12. IV. Non minor inconstantia est vocis *aqui*; jam enim accipitur (a) generatim pro omni justo, & bono etiam positivo, L. 1. *D. de J. & J.*; jam (b) vero pro eo, quod juris naturalis proprium est, CICERO *Top.* V, & VII, L. 2, §. 5, *D. de Aq. & Aq. Pluv.*; jamque sigillatim (γ) pro eo, quod præstare aliis obligamur, sed solum imperfecte, CICERO *Orat. Partit.* XXXVII, *Fin.* II, 18; GROTIUS *de Æquit. Indulg.* C. I, §. 2. Nos tertiam tenuimus significationem, quam WOLFFIUS *Ph. Pr.* I, §. 240, & DARIESIUS *I. J. Un.* §. 155; NETTELBLAT, *Syst. J. Un.* I, §. 87, aliique sunt amplexi: scilicet uti decorum est honestum externum, ita æquum est justum internum, quod vi & bello nequit extorqueri.

Virtus &
vitium
quid.

§. 164. Certa agendi facilitas ac promptitudo habitum constituit: hic, si in legibus custodiendis acquiritur, *Virtus*; si autem in iisdem violandis, *Vitiositas* nuncupatur; quum vero tam legum custodia, quam violatio ab aliquo intellectus & voluntatis actu proficiscatur (§. 82),

con-

consequens est, ut nuda omnique mentis habilitate destituta actionum externarum convenientia, vel disconvenientia cum lege nec virtutis nec vitiositatis nomen mereatur.

I. In definienda virtute, & vitiositate satis consentiunt scriptores; cf. WOLF, *Pb. Pr.* §. 421, & *J. N. T. I*, §. 277; DARIUS I. J. U. §. 148. Nec alia mens fuit CICERONIS; cui *Virtus est consentiens cum ratione & perpetua constantia, Parad. III; Constans & perpetua vitæ ratio, de LL. I, 17. Vitiositas vero habitus aut affectio in tota vita inconstans, & a se ipsa dissentiens, Tusculan. IV, 13, & 15.* Et quoniam leges vel naturales sunt vel positivæ, hæc porro vel divinæ vel humanæ (§. 89), etiam virtutem in *Philosophicam, Civilem, & Christianam* abire recte ab aliis observatum est II. Actio igitur *materialiter* bona & justa esse potest in sensu stricto, etli *formaliter* sit mala, inhonesta, & injusta latiore significatione (§. 62, & §. 63); quod & pulchre distinxit Philemon apud STOBÆUM *serm. IX*, justum vocans:

*Non quisquis illa quolibet præstat modo,
Sed qui dolosi nescius fuci, integra
Probitate justus esse, non credi studet.*

§. 165. Quoniam multiplex habituum agendi, & legum naturalium consideratio est, ideo tam virtutes philosophicæ, quam vitia in varias formas dipefcuntur.

Quæ varia
utriusque
genera.

Uti enim habitus, qui in edendis actionibus vel piis, vel honestis, vel decoris, vel justis, vel æquis comparantur, singulari pietatis, honestatis, decentiæ, justitiæ, aut æquitatis veniunt nomine, ita quæ his virtutibus opposita sunt vitia, scilicet impietas, inhonestas, impudentia, injustitia, iniquitas, cernuntur in habitibus contrariis; quum tamen justis & honestis, dein injustis & inhonestis jam amplior, jamque arctior sit significatio (§. 161), manifestum est, etiam justitiam, & honestatem, tum injustitiam, & inhonestatem, nunc magis, nunc minus late patere.

I. Quamquam CICERO omnia officia erga alios, immo & officia erga Deum aliquando justitiæ subjiceret, *Partit. XXII*; & ideo eam definiret, quod sit *Habitus animi jus suum cuique tribuens & dignitatem*, *Heren. III, 2*; *Inv. II, 53*; ubi tamen proprias singulis virtutibus assignat functiones; *Pietatem in Numinis cultu*, *N. D. I, 41*; *II, 61*, & *Off. II, 3*; *Justitiam vero in tribuendo suum cuique collocavit*, *Fin. V, 23*; hujusque primum munus fecit, *ne cui quis noceat*, *Off. I, 7*; tum *justitiæ partes esse dixit*, *non violare homines, verecundiam non offendere, in quo maxime perspiciatur vis decori*, *I. Off. 28*. Quapropter etiam GROTIUS *J. B. & P. Prol. §. 8*, *Injustitiam non aliam naturam habere scribit, quam alii usurpationem: contra, Justitiam totam in alieni abstinentiâ positam esse*, *l. c. §. 44*; atque in id veteres

&

& recentiores omnes conspirant. Cf. KOE-
LER. *Ex.* §. 797 ; Coccejus *Diff. ad*
GROT. XII , §. 53. II. Æquitas quoque
sæpe pro ipsa justitia usurpatur a CICERO-
NE ad *Heren.* III , 2 ; quando vero duplex
ejus dicitur vis , cujus *altera justitiam ratione de-*
fendatur , altera ad gratiam & beneficium per-
tineat , IDEM *Partit.* XXXVII , abunde in-
nuitur æquitatem quidem cum justitia esse
conjunctam , utramque tamen proprium
suum munus tueri : quod ipsum ex CICERO-
NE *Off.* I , 7 , 14 , & 16 , nec non ex L. I ,
§. 5 , *D. de aq. & Aq. pl.* adparet. Ceterum
in tanta loquendi inconstantia oportebat om-
nino firmas dari vocabulorum notiones (§.
112 , *sch.*) , uti & *Cel.* WOLFFIUS verissime
adnotavit ; *Ph. Pr.* I , §. 160.

§. 166. His ita expositis non abs re erit
varia , quæ faciunt , justitiæ genera bre-
viter indicare : ac primo quidem eam *Uni-*
versalem esse , vel *Particularem* dicunt. Il-
lam esse ajunt , quæ virtutes omnes vel
simpliciter , vel saltem ad aliorum perfe-
ctionem indefinite relatas complectatur ;
huic autem subjiciunt actiones , quæ juri
alicujus definito & peculiari , & porro
servandæ inter homines æqualitati con-
gruant. Deinde particularem justitiam vo-
cant *Distributivam* , quæ in rebus secun-
dum quid communibus (§. 158) divi-
dendis versetur proportionem geometricam ;
& *Commutativam* , quæ ad res proprias in
alterum proportionem arithmeticam , adeo-
que

Justitia
universalis
& particu-
laris.

L

que sine læsione transferendas pertineat. Denique justitiam in persolvendis præmiis *Remuneratoriam*, in pœnis infligendis *Ultricem*, seu vindicativam nuncupant.

I. Justitiam simpliciter universalem definit ARISTOTELES, *Virtutem faciendi, quod lex facere jubet, prorsusque cuncta, quæ ex virtutibus ducuntur, Magn. mor. I, c. 34; & ideo alibi justum vocat, qui legibus pareat, & injustum, qui contra legem committit, V. Nicom. 2.* Quorsum & locus MACROB. *Som. Scip. I, 8*, pertinet: ast de Justitia universali secundum quid locutus est Philosophus, *V. Nicom, 3*, dum ait: *Hæc igitur justitia virtus est, illa quidem perfecta, non tamen simpliciter atque absolute, sed si ad alterum referatur.* Alii priorem, alii posteriorem sensum sunt amplexi, cf. GUNER. ad *Daries. §. 332, n. 3*; ast ita facile conciliari possunt. II. Contra justitia particularis ARISTOTELI est distincta virtus, & a ceteris omnibus diversa, ob quam *quis plus non sumit, aut vindicat, quam oportet & æqualitatem servat, Nicom. V. 4, & Mag. mor. I, 34*; cui opponitur *injuria, & cupiditas habendi plus suo, lb. cc.*, illaque versari dicitur *in honore, aut pecunia, aut salute, aut se quo uno nomine hæc omnia complecti possit, in eo scilicet quod nostrum supra nuncupavimus (§. 143, 144)*; nam justitia in non accipiendo alieno collocatur, & a liberalitate secernitur, *Nicom. IV, C. I*; quæ etiam PUFFENDORFII *de O.H. & C.I, C.2, §. 14*; & TERVERI, CHAR.MICHAELIS *ad h. l.*; tum DARIESII *I. J. U. §. 233* alio-

aliorumque est sententia, Ceterum carpitur a multis hæc distributio, quod particularis justitia in universali jam contineatur: ast hi animadvertere poterant, non proprie sic dividi justitiam, sed vocabuli ambigui variam significationem explanari. III. Particularis justitiæ unam speciem dixit ARISTOTELES, quæ sit *in distributione rerum communium*, alteram quæ *in rebus communicandis vim corrigendi & emendandi habeat non modo inter volentes ed, setiam inter invitos*, *Nicom. V., c. 5, & c. 7.* Et quum *Relatio, quam habent duo numeri inter se comparati*, a Mathematicis dicatur *Ratio*, & quidem *geometrica*, si per divisionem, *arithmetica* si per subtractionem ea inveniatur; proportio autem geometrica sit *Similitudo duarum rationum geometricarum*, veluti $6. 2 :: 12. 4$, & proportio arithmetica sit *Similitudo duarum rationum arithmeticarum*, veluti $7. 2 :: 5. & 8. 3 :: 5$, non inepte docuit Philosophus, priorem proportionem in justitia distributiva, posteriorem in commutativa observari, *Nicom. V., c. 7.* Hinc si A unum, B duo, C tria contulerint, & 24 adipiscantur, illi 4, isti 8, huic 12 debentur. Fingas vero Cajum quinque Titio abstulisse; jam primo totidem subtrahere, & ea addere secundo oportebit. IV. Denique justitiam remuneratorem & vindicativam KOELERUS *Ex. §. 1446*, & DARIÆSIUS *I. §. un. §. 235*, aliique adornarunt, quibus præsertim quoad alterum membrum jam GROT. II, XX, 1, n. 2; & PUFFENDORFIUS I, VII, 10, 13, VIII, III, §. 3, præiverunt. Prioris justitiæ exemplum adsignat ipse ARISTOTELES

L

LES, *Mag. mor. l. 34*, in distributione præmiorum, & in certaminibus athletarum: exempla vero posterioris ex §. 77, *sch.*, interim erui possunt.

Expletrix,
& attributrix.

§. 167. Etsi vero hæc justitiæ distributio per se non fit absurda, ea tamen miris ambagibus involuta fuit & logomachiis: quare præstat modo illam divisionem, quæ a jure illius, cui aliquid tribuitur, descendit, cum Grotio usurpare: si nimirum juri alterius perfecto respondet, & hinc suum & facultatem respicit, justitia est *Expletrix*; si vero respondet juri alterius imperfecto, adeoque meritum tantum respicit, & dignitatem, justitia est *Attributrix*. Nec ullum reperire est justitiæ munus, quod non uno, aut altero hujus divisionis membro contineatur; ceterum abunde patet solum justitiam explettricem proprie & strictè justitiæ nomine venire.

I. Inde autem ortæ sunt ambages, quod justitiæ distributiæ & commutatiæ notiones, propter adducta a Philosopho, *Nicom. V. 5*, particularia exempla confusæ, nec satis universales visæ sunt: quare interpretes non pauci justitiam *διαμοιραστικὴν*, *distributivam*, non in re secundum quid communi dividenda, sed in præmiis tantum, vel pœnis assignandis versari, perperam sibi persuaserant; cf. GROT. J. B. & P. l. I, 8, & ibi *Heinecc.* Contra justitiam *συναλλακτικὴν* vocarunt *commu-*

tativam nimis arcto vocabulo, cum potius *Emendatrix*, vel *Correctrix* ad mentem ARISTOTELIS fuisset dicenda, ut omnem justitiæ formam hoc genere comprehensam exhauriret; cf. GROTI. *l. c.* Dein obscuris utebantur proportionum definitionibus; arithmeticam enim plerique per *respectum rei ad rem*, & geometricam per *respectum rei ad personam* declarabant. V. NOODT. *ad Pand. L. I, 1.* Ac illam quidem ad facultatem, hanc ad meritum unice pertinere arbitrati sunt, aliter ac sensit Philosophus, qui etiam in jure perfecto, veluti in *pecuniæ communis distributione eadem ratione*, scilicet geometrica, *utendum esse dixit, quam habent inter se res eæ, quæ ab uno quoque in medium allatæ sunt*; *Nicom. V, 7.* Denique determinationem ejus, quod pluribus jure perfecto tribuendum est, multi cum ipso distributionis actu confundebant; etsi enim determinatio ejus, quod cuique ex re communi debetur, fiat ratione geometrica, tamen certum est, in ipsa retributione rationem arithmeticam esse observandam. Cf. WOLF. *Hor. subs. l. c.*, An. 1729; *Trim. vern. IV, II, §. 11.* Igitur alteram illam justitiæ divisionem a veteribus confuse indicatam (§. 165, sch.) primus exposuit GROTI. *J. B. & P. I, §. 8*, quæ, quidquid COCCÉJO videatur, nullum jus imperfectum agnoscenti, in *Comment. ad GROTI. l. c.* (§. 155, sch.), eximium tamen usum habet in nostra disciplina: ast minus recte autumavit vir ille summus justitiam attributricem distributivæ, & explettricem commutativæ respondere; uti enim utraque justitiæ par-

L

particularis forma in expletice continetur ; ita distributiva plures semper ad rem communem concurrentes supponit ; contra attributrix etiam intuitu unius tantum exerceri potest. Id etiam movit PUFFENDORF. J. N. & G. I, VII, 8 ; tum DARIESIIUM. I J. U. §. 232, aliosque, ut justitiæ universali attributricem, & particulari expleticem substituerent. Et ita quæ contra Aristotelicam proportionis doctrinam GROTIUS, & COCCEJUS, *l. c. n. 2, & 3*, tum HOBBE-SIUS *de Civ. III, 6*, Gerh. NOODT ad *Pand. I, I, Tit. I*, alique excogitarunt, facile corruunt omnia.

Personæ,
& actio-
nis.

§. 168. Porro justitiam aliam *personæ*, seu internam, aliam *actionis*, seu externam, faciunt : priorem per *habitum animi suum cuique tribuendi*, posteriorem per *nam actionis cum lege convenientiam* definiunt. Enimvero, etsi hæc formam habet justitiæ, & similitudinem, vera tamen justitia non est (§. 164) ; quod talis autem esse judicetur, inde evenit, quia homo aliorum hominum mentes nequit penitus introspicere (§. 18). Ceterum duplex hæc personæ & actionis consideratio non tam justitiæ propria est, quam reliquis etiam virtutibus communis, siquidem actiones piæ, honestæ & æquæ nunc a proposito voluntatis, nunc ab alia quoque causa proficisci possunt (§. 164).

Recte porro distinxit ARISTOTELES, *V. Eth.*

Eth. 10, & 11, *injuste agere, & agere quod injustum est*; CICERO autem hoc ipsum dixit ita justum esse, quod recte fit, si est voluntarium, *Off.* I, 9, & III, 17; actio scilicet bonitatem materiale, seu physicam habere potest, etsi bonitate formali, seu morali destituatur juxta illud HORATII: „*Oderunt peccare boni virtutis amore: „Tu nihil admittes in te formidine pœnæ: „I, Ep. XVI, v. 52*: atque hac de causa HOBBSIUS justitiam personæ a justitia actionis, & hominem justum ab infante, *de Civ.* III, 5, tum COCCEJUS jus a virtute, *Diss. proœm. ad Grot.* X, 15, denique justitiam internam ab externa separarunt; vid. HEIN. *El. J. N.* II, §. 150. Quo sensu tamen justitia attributrix, quæ proprie interna audit, justitia actionis tantum atque externa esse potest; nec enim ea divisio propria est justitiæ strictæ talis, sed etiam reliquis virtutibus communis (§. 134). II, Jam vero intelligimus, cur definitio justitiæ data ab ULPIANO in *L. 10, pr. D. de J. & J.*, quod sit *Constans & perpetua voluntas* (habitus nimirum seu virtus §. 164) *jus suum cuique tribuendi*, ad justitiam personæ & explettricem simul spectet, siquidem *Suum* in sensu tecnico propriæ disciplinæ (§. 143) accepisse judicandus est. Ii vero, quibus justitia est *bonitas*, (id est promptitudo, quod alii bonum est, agendi) *per sapientiam administrata*, WOLF. *Th. N. I.* §. 1067, DARIËS. §. 229; seu *bonitas in spiritu proportionalis*, BAUMGART *Metaph.* §. 906, illi hanc virtutem in latiore significatione considerarunt.

Pag.	lin.	Err.	Corr.
214	17	§. 121.	§. 131.
215	11	<i>facientem, quod</i>	<i>facientem quod</i>
216	19	sicut	si ut
	30	<i>ad quod</i>	<i>in quo</i>
218	28	scopum	statum
119	10	C. 1. §. 11.	C. 1. §. 13.
	18	<i>de Div. 11.</i>	<i>de Civ. XI.</i>
220	14	L. 13. D.	L. 13. §. 1. D.
	25	C. VIII. §. 31	C. VII. §. 2.
221	26	distinxit ; ...	distinxit ; ex L. 10.
		ex L. 60.	
	27	§. <i>Inst.</i>	§. 3. <i>Inst.</i>
	33	L. 179	L. 197.
223	9	<i>Nat. D. II. 38</i>	<i>N. D. II. 58.</i>
224	25	§. 87.	145
225	9	§. 421.	§. 321
226	28	<i>verecundiam</i>	<i>verecundiæ</i>
	32	quam alii	quam alieni
227	13	ex L. 1.	ex L. 2.
	14	<i>de aq. & Aq. pl.</i>	<i>de Aq., & aq. pl.</i>
	17	112, <i>sch.</i>)	122. <i>sch.</i>)
	18	§. 160	§. 240. <i>sch.</i>
228	23	TERVERI, CHAR. MI- CHAELIS	TREUERI, CHAR- MICHAELIS
	36	§. 233.	§. 232.
229	12	ed setiam	sed etiam
	36	VIII, III, §. 3	VIII. III. §. 5.
231	17	uno quoque	unoquoque
	27	IV. II. §. 11.	II. §. 11.
	30	I. B. & P. I.	I. B. & P. I. I. §. 8.
		§. 8.	
232	26	(§. 18)	(§. 82)
	32	(§. 164)	(§. 165.)
233	22	(§. 134)	(§. 165)

Pag.	lin.	Err.	Corr.
	31	id est promtitudo, quod alii bonum est, agendi	id est, promptitudo quod alii bonum est agendi,
238	15	Stoci	Stoici
	31	Epist I.	Epist. XVI.
240	9	Ofilii	Ofilii.
241	24	VII. 29	VII. 26.
242	4	(§. 44, sch.)	(§. 45. sch.)
	13	L. 16, §. 2.	L. 16. §. 1.
244	11	siquis caut. jud.	siquis caut. in jud.
246	6	florum	filiorum
	31	assignatur	assignantur
248	14	(§. 29)	(§. 33.)
249	34	(§. 137, sch.)	(§. 30. sch.)
250	18	Inv. I.	Inv. l. 21.
251	28	Otoni	Othoni *
254	19	influisse	influxisse
255	6	L. I. §. 1.	L. I. §. 4.
	17	I. §. 2.	I. §. 1.
	18	de naut. caup.	Naut. caup.
256	2	L. 5. §. 6. & 7. ad L.	L. 5. §. 6. & 7. C. ad L.
	28	(§. 48, sch.)	(§. 47 sch.)
258	3	æpe	sæpe
	10	in superos	in superis.
	16	(§. 37)	(§. 38.)
	32	41 ÷ de R. Jur.	41. de R. Jur. in 6.
259	6	arcesserunt	arcessierunt
	11	inquit, si	inquit, ei, si
	23	sommo	somnio
260	22	voluntaria	involuntaria.
	29	Divinat. C. VI	Divinat. II. C. 71.
261	5	Off. Præf.	Off. Præs.
262	6	cæcutiant	cæcutiunt

* Verius Vitellio.

Pag.	lin.	Err.	Corr.
	7	stauant	statuunt
	8	quærat	quæritur
	20	pro Lycurg. pag.	pro Lycurg. liber. pag.
	36	Rom. IV. 4.	Rom. IV. 8.
263	4	(§. 49)	(§. 40.)
264	33	(§. 155)	(§. 156.)
265	10	Fast. II, 819.	Fast. II. 829.
	24	<i>animum</i>	<i>animam</i>
	28	<i>filiam</i>	<i>filium</i>
	35	N. A. XII. 8.	N. A. XII. 7.
266	7	CIGERO	CICERO
	14	I. J. Un.	I. J. Un. *
267	9	nox act.	<i>nox. act.</i>
	13	XXV. C. 40.	XXVI. C. 40.
268	23	(§. 168)	(§. 186.)
269	2	(§. 64, <i>sch.</i>)	(§. 165. <i>sch.</i>)
	6	Matth. XIII.	Matth. XXIII.
	8	<i>accipiunt</i>	<i>accipient</i>
	27	<i>prærogativa peccamus</i>	<i>professione peccamus</i> * *
270	8	(§. 73)	(§. 73. <i>sch.</i>)
	35	<i>veniam tam dari</i>	<i>veniam mage dari</i>
271	22	Ph. Pr. A. I.	Ph. Pr. P. I.
272	11	L. 23.	L. 23. §. 4.
	23	Off. L. 8.	Off. I. 8.
274	10	D. de oblig.	D. de Verb. oblig.
275	29	L. 21	L. 32.
277	5	(§. 54)	(§. 55.)
	30	L. 198.	108.
	33	<i>si ad delict</i>	<i>si adv. delict.</i>
278	19	<i>natura</i>	<i>naturam</i>
	24	<i>recedisse</i>	<i>occidisse</i>
281	9	v. 333.	v. 334.

* Forte in editione alia ab illa Fenensi an. 1764.

** Lib. IV. C. XII. p. 83. in edit. Baluz. an. 1684.

Pag.	lin.	Err.	Corr.
	29	El X, v. 13;	El. X. v. 43
282	31	Nat. D. III 5.	Nat. D. III. 35
283	6	C. 53.	C. 58.
284	25	<i>commiserunt</i>	<i>commiserint.</i>
	27	<i>peccarunt,</i>	<i>peccarint.</i>
286	5	Matth. V, 33.	Matth. V. 34.
	14	BURLAMAQ.	BURLAMAQ. VIII. §.
		II. IX. §.1.	I.
	25	(§. 89)	(§. 79)
	30	(§. 84,	(§. 74.
287	34	Timot.	Timol.
289	15	XXX, 7:	XXXV. 4.
	18	XV, 25	XVI. 25.
290	19	interna	interea
	25	53, quia	59. quia
291	23	nec secus	ne secus
	25	at iniquis	at inquis
293	7	§. 1. seq.	§. 6. seq.
294	23	<i>nostra jure</i>	<i>nostro jure</i>
297	14	(§. 72)	(§. 73)
298	18	I. II, 2, Q.	I. 2. Q.
	28	(§. 305)	(§. 205.)
299	16	<i>confisi</i>	<i>confisi</i>
300	27	L. 17.	L. 24.
301	22	CAJUS	ULPIANUS
	27	Ex qua objecta L.	Quæ ex objecta L.
303	33	Natan	Nathan
307	8	obligationem	obligationum
308	11	discrepandis	describendis
	19	<i>Orat.</i> 48	<i>Orat.</i> I. 48.
310	29	videretur; ANT.	videretur ANT.
	33	Off. I, 44,	Off. I. 43.
312	24	II, 22, 52.	II. 22. 53.
313	6	<i>confingat</i>	<i>confingat</i>

Pag.	lin.	Err.	Corr.
314	3	bonos fiunt	bonos mores fiunt
	4	(§. 85)	(§. 85. <i>sch.</i>)
316	8	(§. 139)	(§. 136.)
317	6	hominum	hominem
	19	Off. III, 16,	Off. I. 16.
319	6	intra	infra
320	28	L. 29	L. 9.
321	26	<i>Politicum</i>	<i>poplicum</i>
	27	GRUNTER <i>In-</i> <i>scr. pr.</i>	GRUTER <i>Inser. pag.</i>
323	3	§. 280.	§. 208.
324	3	Sect. V.	Sect. VII.
325	15	<i>Uirg. Georg.</i>	<i>Uirg. Æn.</i>
327	24	<i>natura ; inde</i>	<i>natura petitem ; inde</i>
	33	(§. 216	(§. 218.
328	21	(§. 210	(§. 219.
331	16	nec secus	ne secus
332	9	<i>Gnathonum</i>	<i>Gnathonem</i>
	31	(§. 8)	(§. 89.)
334	25	I, I, §. 6;	I. II. §. 6.
335	15	L. II, C. II,	L. I. C. II.
336	6	L. I, §. 75;	C. I. §. 75.
337	33	I. Cor. XI,	I. Cor. IX.
338	16	proprius	propius
	25	I, I, I, 6, <i>Viebi-</i> <i>mus</i>	I. II. 6. <i>Videbimus</i>
339	7	ut illarum	ut illorum
340	6	calidam	solidam
341	7	(§. 220)	(§. 142.)
342	31	repetitur	reperitur
343	22	<i>Pand. sq.</i>	<i>Pand. sp.</i>
344	7	Angulos	Anglos
345	6	(§. 8)	(§. 10. <i>sch.</i>)
346	19	<i>edit. ser.</i>	<i>edit. Ser.</i>
347	17	Helen. v. 92, 8.	Helen. v. 928.

Pag.	lin.	Err.	Corr.
349	16	II, §. 17,	I. I. §. 17.
	26	Exod. XXI. 19,	Exod. XXI. 14.
350	25	XXI, 14, 15,	XXI. 15.
	35	L.IV.C. I, & C. IV.	L. IV. C. II. & C. IV.
351	3	(§. 221)	(§. 220.)
352	15	L. 2, §. fin.	L. 2. §. 5.
353	14	(§. 178	(§. 166.)
354	26	constitutioni	constitutione
356	9	Clem. unic.	Cap. unic.
361	2	γνομαιρικαῖον	γενμαρικαῖον

Page	Line	Text	Text
349	16	El. p. 15	I. p. 17
	16	El. p. 15	I. p. 17
350	15	N. C. II. 15	N. C. II. 15
	15	L. P. C. I. 15	L. P. C. IV. 15
351	5	(p. 15)	(p. 15)
352	55	(p. 15)	(p. 15)
353	55	(p. 15)	(p. 15)
354	55	constitutions	constitutions
355	9	Clara. v. 15	Cap. v. 15
356	9	constitutions	constitutions

